

Pyrker hamarosan válaszol Falkenstein soraira:

Hofgastein, den 25. July 47.

Wohlgeborner

Verehrter Herr Hofrath!

Auf Ihre werthe Zuschrift vom 17—d. M. habe ich die Ehre zu erwidern:

dass Bajza Josef, richtig Joseph Bajza heisst, denn bei der orientalischen Sprachform der Ungarn wird der Taufname nach dem Zunahmen gesetzt; so heisse ich *Pyrker János László* Joh. Ladislaus Pyrker. — Bajza ist ein Advokat, Kritiker und lyrischer Dichter. — Gergely will sagen Gregor, also Czuczor Gergely, — Gregor Czuczor — (Priester des Benediktiner Ordens) oder nach dem ungarischen (Sz. Benedekrendi áldozópap — Wort für Wort: des h. Benediktiner Ordens opfernder Priester.) Er ist zugleich Sekretär der ung. Akademie der Wissenschaften in Pesth. Vöauch viele lyrische — auch versuchte er sich in dramatischen Arbeiten — römarty ein Advokat, schreib mehrere kleine epishe Gedichte, wie ohne grossen Erfolg.*)

Die beste ungarische Grammatik wäre wohl jene von dem Ex-jesuiten Révay⁵⁾, von welcher Wilhelm Humboldt⁶⁾ mir in Gastein sagte, dass keine Nation eine ähnliche hätte — sie ist ungarisch und lateinisch geschrieben. — Sonst ist jene von Fogarassy, deutsch-ungarisch im Gebrauch.

So viel auf Ihre Anfragen. Mit meinem Gesundheitszustand geht es mir sehr schlecht; der schon voriges Jahr in Karlsbad zerstörende Brust-Krampf setzt mir beinahe noch mehr zu. Für mich wird schwerlich eine Rettung seyn. — Pfeffers soll dem Bade in Gastein ähneln.

Mit grösster Hochachtung Ihr

ergebenster Dr. u. Fr.

J. L. Pyrker.

Pyrker már nem tudott visszamenni Egerbe. Súlyos betegen feküdt Bécsben az irgalmasoknál. 1847 dec. 2-án meghalt . . .

(Budapest.)

Schwartz Elemér.

A NYUGAT VÉDELME.

Henri Massi könyve — *Défense de l'Occident* — igen jó példa arra, hogyan kerülhetnek másodkézből való gondolatok egyszerre az érdeklődés középpontjába, csak azért, mert égetően aktuálisak. A nyugat védelme címen ma pályázatot hirdethetnének az akadémiák, ha az akadémiai pályatételek nem mentek

*) Érdekes és jellemző a Kazinczy-korabeli Pyrkerre, hogy mennyire nem értette meg az új romantikus-reform-nemzedék nagy költőjét. Pyrker és a magyar irodalom viszonya megérdemelve egy beható monografiát. Kéziratban maradt esztétikája is földolgozásra vár. Szerk.

⁵⁾ Révai nem volt jezsuita, hanem kegyesrendi szerzetes utóbb pedig világi pap.

⁶⁾ Humboldt V. († 1835) híres államférfi és nyelvtudós. Leghíresebb műve: Über die Kawi-sprache auf der Insel Java

volna ki végkép a divatból és Henri Massis könyve pályamunka lehetne, mely a francia köztudat kérdéseire ad feleletet. Miért épen a francia köztudatnak fontos a nyugat védelme? Az ember minden mérlegelés nélkül nyomban érzi, hogy ma egy ország van Európában, amely számára az occidentalitás gondolat a saját húsába vágó valóság, amelynek a nemzeti önérzete össze van kovácsolva azzal a hittel, hogy a Nyugat fennmarad, és azzal a meggyőződéssel, hogy a nyugati ember a legtökéletesebb, megvalósulása az embernek, az ember platói ideálja és ez Franciaország. Mi ránk magyarokra nézve más a helyzet. Számunkra a Nyugathoz, vagy a Kelethez való tartozás részben választás, elhatározás dolga. Szent István a Nyugat mellett döntött, de a kérdést még ma is föl lehet vetni, a választás még ma is lehetséges. A Nyugat számunkra külső, előre kész keret, amelyben többé-kevésbé otthonosan érezhetjük magunkat, amelyhez szentimentálisan, vagy kritikailag foglalkozhatunk állást, amelyet elfogadhatunk vagy elutasíthatunk, de amellyel *ma még* nem vagyunk egyek. De Franciaországnak nincs rajta kívül álló Nyugat-fogalma, amellyel összemérhetné magát. *Ő maga a Nyugat* és a Nyugat bukása számára egyet jelent a saját bukásával. Massis könyve sorra veszi az európai kultúrákat és igen megbízható tanúvallomások felsorakoztatásával próbálja bizonyítani, hogy Európa szellemi határai a világháború óta ijesztően összezsugorodtak: Európa fogalmából ma ki kell rekeszteni Németországot és Oroszországot.

Németország sohasem volt nyugati nemzet olyan értelemben, mint Franciaország. Mikor a világháború után bekövetkezett a harmincéves háború óta legnagyobb gazdasági és morális krízis, a németiség egyszerre elkezdett újra orientálódni, kész volt cserben hagyni azt a latin nyugati tradíciót, amelybe évszázadok óta jól-rosszul beletört. Németországot semmi sem kötötte többé a Nyugathoz; a helyett, hogy önmagára korlátozta volna a katasztrófát, amely a saját nemzeti ügye volt, egész Európát megpróbálta belesodorni egy katasztrófa-hangulatba. Elvállalta a szerepét, melyet ellenfelei a háború alatt neki tulajdonítottak: a Nyugat ellensége lett és még a történelmi gyökereket is kiirtotta magából, melyek a gyűlölt Nyugathoz kötötték. Miután nem tudta megsemmisíteni a Nyugatot: letagadta. Tagadta a nyugati kultúra valamennyi eszményét; a görög-római műveltséget, a személyiség zártságát, az ember absztrakt fogalmát. Spengler szerint az egyetlen realitás a történelem; nincs más logika, nincs más igazság, mint történelmi. Az „emberiség“ fantom, káprázat. Mi következik ebből?

Az, hogy egyetlen kultúrának sincs joga domináló szerepre, mert a fogalom, amelyre hivatkozik, az ember klasszikus fogalma: hazugság. Ez a hamisítatlanul német gondolatmenet, amely a kultúra fogalmát alárendeli az élet organikus törvényeinek, Massis szerint maga sem egyéb, mint élettani reakció: a megalázott németiség bosszúja és öngazolása. De különben is az állandó elvágódás, az öröklött gondolkodási formákkal, a szilárd keretekkel való szakítás, az individuum lázadása a dolgok rendje ellen, ősrégi germán tendencia. A jól ismert, agyontanulmányozott Nyugat már nem teremtheti újjá a német embert, aki mindennap újjá akar születni. A letaposott Németország Kelet felé fordult, de elkeseredettsége mélyén valójában barbár közöny, radikális idegenség lappang a Nyugat iránt. A Kelet a mai német ember szemében a bizonytalan, a befejezetlen, a nem-létező szimbóluma, a kaosz, amelyből minden lehet, amibe a képzelet akármit beleálmodhat, amelyben minden alakatlan, minden határtalan. Ez a kaosz elégitíja ki a németiség prehisztórikus, mohó, szinte testi étvágát, amelyet Keyserling gróf, a mai német ifjúság bálványa, régi német teológusok mintájára istenivé magasztal.

Ez a rettenetes német étvágy, ma más eszközökkel újból meg akarja hódítani a világot. Keyserling és Spengler, mindkettő germán nacionalista, mindkettő a régi római gondolat elleni lázadás szócsöve.

*

Mindenki emlékszik azokra az időkre, amikor esztéták és intellektuel-politikusok misztikus fetise az orosz lélek volt. Oroszországtól várták a megvénült, epigonizmusba süllyedt nyugati kultúra megtermékenyítését, azzal az önérték nélküli rezignációval, sőt helyenként lelkesedéssel, amellyel az utóbbi kétszáz év óta a civilizáció mindig kész leborulni a barbár ellenség előtt. Senkinek sem lehet kifogása az ellen, hogy nyugaton divatba jött néhány orosz író, és hogy Franciaországban — csak Franciaországban — a regényírói mesterség Dosztojevszky nyomán néhány új eljárással gazdagodott, amelyek harmonikusan illeszkedtek be a francia regény hagyományos kereteibe. Az idegenek, mondhatnám vadidegenek iránti udvarias érdeklődés úri előzékenysége minden régi és gyökeres civilizációnak. De az orosz lélek valamennyi titkával és csodájával együtt egy fegyvelmezétt Nyugateurópában legfeljebb erre az udvarias érdeklődésre tarthat számot vagy legeslegjobb esetben arra az elszörnyedt, ironikus elragadtatásra, amit Voltaire érzett a hozzá aránylag közelebb álló Shakespeare iránt, és ami bizonyára egyik legfinomabb gesztusa volt ennek a nagy nyugati embernek. Nem így történt. Megismétlődött a másfélszázéves félreértés: úgy mint annak idején Shakespeare és a népköltészet, most Dosztojevszky esetében morális magasabbrendűséget magyaráz az emberi relációk úgynevezett őszinteségébe és közvetlenségébe, ami pedig csak természetes kifejezése egy tagolatlan társadalomnak, amint hogy Dosztojevszky alakjainak félelmes moralizáló és metafizikai szenvedélye sem egy nyugaton hiányzó érdeklődés jele, hanem egyszerűen a józan ész és savoir-vivre hiánya, zavaros tudatállapot, amelyben absztrakciók biológiai valóságokká válnak. E barbár, vagy ami még rosszabb: félművelt, orosz lélek kedvéért igazán kár volna faképnél hagyni a nyugati kulturát és minden dicséretet megérdemel, aki — mint Massis ebben a könyvében — valahára szentimentalizmus nélkül mer beszélni az oroszokról, az ilyenkor kötelező hanghordozás tökéletes ismeretével. Nyugati ember az oroszokkal szemben csak várakozási állásponton lehet; a „titkot“, a „mélységet“, amiért a rossz európaiak annyira rajognak, csak átmeneti állapotnak, az európai kultúrával való hirtelen kapcsolat múltó krízisének tekintheti, amely után a titoknélküliség polgári és alkotó korszaka következik. A nyugati ember, ha van érzéke a valóságok iránt, nem borul le Oroszország előtt, de nem is mond le Oroszországról Európa számára.

Massisból éppen ez a várakozási álláspont, ez a hajlékonyság, ez az európai emberre annyira jellemző — nem politikai, hanem lelki — liberalizmus hiányzik. Az orosz karakterről szerinte elvégeztetett, hogy nem európai, sőt nincs is remény arra, hogy valaha is európaivá válhasson. Az orosz történelemnek Nagy Pétertől a világháború közepéig tartó korszaka, a nyugati orientáció, kalandos vállalkozás volt, mely nem tudott gyökeret verni, és amelynek a bolsevizmus megadta a kegyelemdőfést. Szerinte a bolsevizmus — bár csak most ünnepelte fennállásának tízéves évfordulóját — örök időkre szóló berendezkedés, amely nem fejlődhet tovább, nem alakulhat át, nem szüntethető meg végső esetben erőszakkal, amelynek tehát összes politikai és kulturális konzekvenciáit ugyancsak örök időkre le kell vonniok a nyugati nemzeteknek. Most kezdünk ráeszmélni a mélységes fal-

sumra, amely Massis valamennyi gondolata mögött lappang. Az olyan fogalmakat, mint „Nyugat“, „Kelet“, „Németország“, „Oroszország“, antibergsonista buzgal-mában, merev, mozdulatlan egységeknek tekinti, úgy operál velük, mint megannyi matematikai formulával. Pedig ha igaz is, hogy a középtengeri görög-római tradíciókon nevelődött katolikus kereszténység a legeredetibb, a leghitelesebb megjelenése Európának, ebből még nem következik, hogy Európa fogalma nem gazdagodhatik, nem bővíülhet új elemekkel, hogy a nyugati kultúra nem kap ezer új színt, ha egy barbár nép tudatába tükröződik és hogy ettől a tükrösképtől nem termékenyülhet meg a régebbi civilizáció. Egy igen megbízható európai, Paul Valéry éppen a kapcsolatok és kölcsönhatások gazdagságában, sokrétűségében és intenzitásában, abban a csodálatos mozgékony-ságban és fegyelmezettségben látja a földközi tengeri embert és a földközi tengeri kultúra páratlanságát, amely felszínen tudja magát tartani a reáözönlő benyomások tömegében. Ha a német szellem nem egyezik meg Európa eredeti definíciójával, ebből még nem következik, hogy Németország nem tartozik Európához, hanem esetleg az következik, hogy egy komplexebb Európába tartozik, amely szellemileg nem egységes, de talán nem is akar az lenni, sőt tán azt tartja a legfőbb erénynek, hogy nem egységes. Védekezni kell az ellen, hogy egy kultúra kevésbé fegyelmezett, kevésbé öntudatos elemei kerekedjenek felül és Franciaországnak bizonyára joga van védekezni a germán-szláv szellemi szupremácia ellen. De senkinek sincs joga interkontinentális kérdéssé változtatni egy olyan kérdést, amely végső eredményben Európa magánügye, és kizárni Európából akár Németországot, akár Oroszországot.

Nincs joga kivált akkor, ha egyesíteni akarja és fegyverbe akarja szőlítani Európát az ázsiai veszedelem ellen. Massis „Az európai civilizáció veszélyben forog!“ kiáltással meghúzza a vészharangot és ugyanakkor addig rekeszti ki Európából az oda nem való elemeket, amíg végül nem marad belőle semmi. Még Franciaország is megtépezve és megnyomorítva kerül ki ebből a kegyetlen vivisekcióból, pedig Massis könyve valójában nem más, mint a *francia szellem bűrkölt apologiája*. Könyve szellemi útleírás, melynek egy régi szabású zárkózott francia a főszereplője, aki világkörüli útjára magával viszi a Rue des Saints Pères-t, ahogy André Gide a Kongó vidékére magával vitte Mariveaux-t. Csak zárjelben jegyzem meg, hogy ez a zárkózott francia minden valószínűség szerint sohasem létezett, hiszen a franciák Montaigne-től kezdve Descartes-on át, egészen Montesquieu-ig és Voltaire-ig mind utaztak és életrajzuk hazatérésük pillanatában kezd érdekessé válni. Annak a szellemi önvédelmi harcnak, amelyet Charles Maurras, Massis egyik mestere már évtizedek óta folytat, az a tragikus paradoxonja, hogy a francia karakter konzerválása címén éppen a legnagyobb és legrégibb francia erényt veszélyezteti: a szellemi kíváncsiságot. Massis merev, zárkózott Franciaországa nehezen állná meg a helyét a félelmesen hajlékony és alkalmazkodó ázsiai fajokkal szemben, melyeknek egységes felvonulását Európa ellen Massis talán kissé melodramatikusan kiszínezi. De az erőviszonyok ebben a szembeállításban igazán egyenlőtlenek volnának: az egyik oldalon egy Franciaországra kurtított Európa, amely tudni sem akar másról, mint önmagáról, a másik oldalon Ázsia sokszázmilliónyi embertömege, amely állandóan Európára szegezi a tekintetét.

Fölösleges elmondanom, hogy Massis szerint mi választhatja el Európát Ázsiától. Ugyanaz, ami Németországot és Oroszországot elválasztja Franciaországtól: a szigorúan definiált személyiség hiánya, a természetén való uralkodás helyett a természetbe való beleolvadás, a klasszikus diszciplína helyett a mytho-

Jogikus képzelet. Ezzel az Ázsiával, amely nem is a Visztula partján, hanem már a Kehl-i hídfőnél kezdődik, eszeveszett vállalkozás volna megküzdeni és Európa egyetlen menekvése, ha szélesebbre fogja önmagát, ami különben már régóta meg is történt. Franciaországnak nem volna gyarmatbirodalma és nem volna külpolitika, ha Massis szellemében kormányoznák. De a könyv, úgy amint van, nem fölösleges, kivált mi ránk magyarokra nézve. Felvilágosít minket, egy nálunk igen elterjedt aziatizmus eredetéről, rámutat arra, hogy német portéka, amit mi hajlandók vagyunk a kelet bölcsességének nézni és választásra szólít fel, ha nem is Európa és Ázsia, de igenis a germán-szláv és a latin Európa között. Aki valamenynyire ismeri a magyar kultúra évszázados tendenciáit, egy pillanattal sem habozhatik, hogy melyiket válassza.

(Páris.)

Hevesy András.

POETA UNIUS CANTUS.

A legmodernebbekkel együtt tűnt fel, Ady égisze alatt, a *Holnap* antológiájában. Formában és kifejezésben azóta is az maradt, ami volt: távol az erőszakos újítástól, ismert vagy, könnyen megszokható formák új édességű dallamra hangolója; az illetlen szavaknak, a szelíd magyar beszédnek egyszerű s mégis megfoghatatlan finomságú alkalmazója. Szemre egyetlen énekű költő, *unius cantus*, de borongó zenéjében sok váltakozó fájdalom, megérett s megtalált sóvárgások akkordjai hullámanak. Kezdetben mi sem állott messzebb attól a harcos nekikészüléstől, melyet Ady riadója serkentett föl a költők cohorsában, mint Juhász Gyula cella-magánya, ahol művészi szemlélődésben ötvözte versekké életből kikivánczoló vágyait. Vallásos nosztalgiáján ekkor még az esztétizmus szépségkeresése uralkodik; a szépségideál érzéseiben egybeesik a lelki ideállal; Mária, a tisztaság, a gyermekártatlanság, a megszentelt élet szízi harmóniája, a szépség hangulatában alakul ki előtte költői ideállá, mint Michel Angelo vagy Giotto képe, mint Homeros ősi, primitív békéjű idilljei. Magánya kiszakítja minden közösségből, modern pillanatnyisággal keresi mindig más és más befejezett szépségekben sóvárgása kielégülését, de a szépség áhítatával, vallásos váraalkozással a megnyugvásra. Modernségét valami különös keleti álmodozás vegyíti oly, magyar ízűvé: a tétől való húzódozás, mely a fatalizmust szólaltatja meg. Tomuzóba és Zrínyi ajkán is. Filozófiának is mondhatnánk, mellyel a pesszimizmus uralma egy egész korszak lelkét itatta át, azonban Juhász sohasem tudta tagadni a világ szépségei előtt; érzékenysége nem képes úrrá lenni a hiábavalóság tudata, pesszimizmusa nem egyéb, mint lemondás az életben való részvételtől, beleolvadás a természet örök menetébe. Ezért nem is alakítja a természetet, átadja magát a találkozások hangulatának, rábízza az irányítást s elbolyong ölen, mint a patak a hegyek vápáiban. S költészetének levegőjét is a vágyakozás telíti meg; magyar életbölcse-séggel, cselekvéstelen álmodozással ömlik belé, átadja magát az ösanyának. Juhász természete az örök állandóságnak és visszatérésnek egyetlen törvényű világa, melynek minden képe a költő hangulatából nyer életet; lelke és a természet egymás hasonlataivá válnak, határozott forma és törvényszerű rend élménye nélkül.

A fölragadó, alakító élmény hiányzik vallásosságából is s csak később, a